

HALMÁGYI PÁL

MAKÓ ROMÁN MEGSZÁLLÁSA, 1919. JÚNIUS 17. – 1920. MÁRCIUS 29.

1. A román megszállás fontosabb eseményei

A francia megszálló csapatok 1919. június 15-én vonultak ki Makóról. Egy 30 főnyi francia különítmény még további két napig tartózkodott a városban. Végül 1919. június 17-én, Mezőhegyes felől bevonult a városba Rambela Gheorgiu őrnaggyal az élen a román katonaság, és elkezdődött Makó román megszállása.

Rambela őrnagy, az új városparancsnok megérkezésekor nyomban magához hívatta Petrovics György polgármestert, és előre elkészített nyilatkozatot íratott alá vele, melyben a város lakossága hálóját fejezte ki, hogy a román csapatok elfoglalták Makót, s „örömmel várták a románokat, csatlakozásra készen Nagy-Romániához”.¹ Az őrnagy ridegen értesítésére adta a polgármesternek, hogy ellentmondást nem tűr, föltétlen engedelmességet követel, és a legkisebb engedetlenség esetén az előljárást azonnal eltávolítja, s a város élére román tiszteket állít.²

Ugyanekkor 1. számú. parancsában elrendelte a fegyverek azonnali beszo-
gáltatását; megtiltotta egyenruha viselését; kijárási tilalmat vezetett be este 10-től reggel 7-ig; valamint megtiltotta, hogy az utcán háromnál több ember csoportosuljon.

Az 1919. június 17-én kezdődött román megszállás súlyos terheket rakott a makóiak vállaira. Napirenden volt a különböző (termények, állatok, gépek,

1 Tarnay Ivor egy 12 részes cikksorozatban számolt be a megszállásról, lásd. Tarnay Ivor: Csanád vármegye az oláh megszállás alatt. 1–12 rész. Makói Független Újság 1920. április. 1. – ápr.17. Jelen hivatkozás jelzete a cikksorozat április 3-i részére vonatkozik.

2 Halmágyi Pál (1985): Makó város román megszállása 1919. június 17. – 1920. március 29. Makói Múzeum Füzetei 43. szám. Makói Múzeumi Baráti Kör. Makó. 3. old.

berendezések, élelmiszerek, ruhaneműek stb.) rekvirálása. A megszállók elhelyezését, ellátását is a városnak kellet biztosítania.

A román hatalom ellenségesen állt szemben a lakossággal és célja a város és tágabb környéke Romániához való csatolása volt.³ Az itt élők ellenállása legélesebben a szomszédos Apátfalván, 1919. június 23-án tört a felszínre, melyet brutálisan toroltak meg a román megszállók. A rendkívül túlzott mértékű rekvirálásoktól elkeseredett apátfalviak három román katonát megöltek. A véres megtorlásnak 61-en estek áldozatául a községben.⁴

A román államvezetés azon vágyát, hogy Makót bekebelezze, már a megszállás kezdetén bizonyította a színmagyar lakosú város görög katolikus templomában tartott első román istentisztelet. A szertartás megkezdése előtt a vezénylő százados a templomkertben beszédet intézett a katonákhoz, melyben hálaadásra szólította fel őket, hogy az „*ösi román földet újra kezeik között tarthatják*”.⁵

A román katonai megszállás egy csapásra megszüntette a város és vármegye politikai-önkormányzati életét, s meggátolta a lakosság bármilyen irányú mozgását. A bevonulás után azonnal fölállították a katonai prefektusi hivatalt, Olteanu őrnagy, volt közös hadseregbeli százados parancsnoksága alatt. Ugyanekkor már közölték az aradi újságok, hogy a nagyszebeni kormányzótanács Popovics György kisjenői ügyvédet kinevezte ki Csanád vármegye polgári prefektusává.

Makót és környékét azonban a magyar állam is saját impériuma alá tartozónak tekintette. 1919. október 2-án jelent meg a helyi újságban a hír, hogy Csanád vármegye új – Budapesten kinevezett – területi biztosa Kelemen Béla szegedi ügyvéd, korábban Csongrád vármegye főispánja.

Négy nap múlva érkezett meg a városhoz a nagyszebeni kormányzótanács körrendelete a román országgyűlési és szenátusi választásokról. 1919. október

3 Erről bővebben lásd. Gulyás László (2018): Bukarest és Versailles között. Avagy hogyan maradt magyar város Makó? Trianoni Szemle 2018/július-december 119–123. old. Tovább Gulyás László-Csüllög Gábor (2016): A román állam területi kialakulásának története IV. Nagy- Románia születése a terepen. Közép-Európai Közlemények 2016/1. szám 158-170. old; Gulyás László (2012): A Délvidék története 2. A török kiűzésétől Trianonig 1683-1920. Közép-Európai Monográfiák 6. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged. 95-98. old.

4 Halmágyi Pál (1998): Az I és II. világháború hősei, áldozatai és emlékművei Makón és környékén. Makói Múzeum Füzetei 89. szám. Makó Város Önkormányzati Képviselő-testülete Művelődési Bizottsága. Makó. 61.old.

5 Tarnay Ivor 1920. április 3.

23-án, hirdetésben hozták a lakosság tudtára, hogy november 2-án lesznek a román országgyűlési, s rá egy hétre, november 7-én a szenátusi választások. A román választási rendelet kategorikusan kizárta a választók és választhatók közül azokat, akik a proletárdiktatúra alatt valamely tisztséget vállaltak, vagy a Vörös Hadseregben szolgáltak.

A makóiaknak a városházán kellett 1919. október 31-ig a választók névjegyzékére föliratkozniuk. A választási bizottság elnöke Major György, sajtényi görög katolikus esperes lett. A bukaresti parlamentbe küldendő képviselőnek, a makói születésű Sztán Illés nagyváradi görög katolikus kanonokot ajánlották. Csak olyan jelölt volt állítható, aki román állampolgár, és akkor is az marad, ha választókerülete esetleg nem kerülne Romániához.

1919. október 26-ig mindössze egyetlen makói jelent meg a városházán fölvetetni magát a választói névjegyzékbe. Az október 31-i határidőig nem növekedett a létszám, mert Major György elnök október 30-án újabb hirdetményt tett közzé, melyben közölte, hogy ezután mindenfajta választáson csak a most föliratkozottak vehetnek részt. A hirdetmény ismét rámutatott, hogy a román kormányzótanács minden téren jogvédelmet ad a magyar anyanyelvű polgároknak.⁶ Végül a választói névjegyzékbe az akkor közel negyvenezer lakosból 200 polgárt vettek föl. 42-en önként jelentkeztek, a többieket – a román választási törvény ezt lehetővé tette – mások jelentették be. Így a jövőben Makón csak ez a kétszáz ember választhatott volna. A Makói Újság a román cenzúra ellenére már a választás előtt megírta, hogy mivel csak egy jelölt van, a választás tiszta „formalitás”, s a „bukás ki van zárva.”

Major választási elnök november 2-a, vasárnap reggel 8 órára a városháza kistanácstermébe hívta össze a választókat. Közölte: szavazás nem lesz, az egyetlen jelölt, Sztán Illés közfelkiáltással, egyhangúlag lesz kikiáltva Makó város képviselőjévé a bukaresti parlamentbe.⁷

A november 7-re kitűzött szenátusi választásokat már meg sem tartották. Tarnay Ivor alispán szerint azért, mert a román vezetők előtt nyilvánvalóvá válhatott, hogy „Makó nem fog birtokukba kerülni.”⁸

A város fölötti hatalomért folytatott vetélkedésnek következő eseménye az újabb magyar kormánybiztos megérkezése volt. A Friedrich-kormány Battlay Gejza budapesti ügyvédet nevezte ki Csanád vármegye kormánybiztosi jogkörrel

6 Makói Újság 1919. október. 30.

7 Makói Újság 1919. november. 2.

8 Tarnay Ivor 1920. április. 11.

fölruházott főispánjává. Battlay 1919. november 19-én érkezett meg Makóra. Érdemi tevékenységéről sem irat, sem újsághír nem maradt. A román megszállók nem hagyták beilleszkedni a makói viszonyokba, így december 18-án visszautazott Budapestre. Demkó Pál makói közjegyző naplójának december 18-i bejegyzése: „*Ma Battlay Gejza kormánybiztost és nejét román katonai fedezettel elvitték per Hódmezővásárhely Algyőre, át a Tisza túlsó oldalára*”, „*állomáshelyére*”, mert „*itt csak egy főispán Olteanu van.*”.

Az 1920 januárjában a románok népszámlálást tartottak, mely a nemzetiségi összetétel szempontjából az alábbi eredménnyel zárult: magyar 26 941 fő; zsidó 290 fő; szláv (szerb) 72 fő; román 49 fő; német 47 fő. Az összes nemzetiségi együtt 458 főre rúgott.

Itt jegyezzük meg, hogy a román népszámlálási szabályoknak megfelelően csak a 12 éven fölülieket írták össze, s így lett a lakosság csupán 27 399 fő. A gyermekek számát a korabeli becslés 9-10 ezerre tette, s így a város lakossága ekkor elérte a 36-37 000 főt.⁹

2. A román megszállás anyagi kárai

A román megszállás megszűnésének utolsó pillanatában is tetemes károk érték a várost: közlekedése teljesen megbénult, mert a kivonuló román csapatok az „*Arad–Csanádi Vasút összes elmozdítható anyagát, használható járműveit*” elvitték, és a magyar vonalakon „*a forgalom lebonyolításához szükséges ép jármű nem maradt*”.¹⁰ A kivonulók magukkal vitték a Maros-híd (akkor még fahíd) rendszeres javításához szükséges 15 vagon drága amerikai fenyőfát is.”¹¹

Petrovics György polgármester 1921-ben kiadott kis könyvében így összegezte a város román megszállás alatti kárait, költségeit és a rekvirálások miatt elszenvedett veszteségeit: „*Búza 7912 q, árpa 750 q, zab 200 q, kukorica 5000 q, vöröshagyma 8000 q, fokhagyma 410 q, zöldség 250 q, bab 24 q, burgonya 114 q, széna 1400 q, szalma 2800 q; Élőállatok: 968 db szarvasmarha, 982 db ló; Élelmiszerek: 100 db vágómarha, 200 db hizott sertés, összesen 41 000 kg súlyban, 100 q liszt, kenyér, 12 q zsír.*” Mindezekért összesen

9 Makói Független Ujság 1920. jan. 28.

10 Vermes Ernő összeáll. (1929): Csanád vármegye tíz évvel Trianon után. Kultúra Könyvnyomda és Lapkiadó Rt., Gyula.123. old.

11 Makói Független Ujság 1920. ápr. 30.

3 069 238 korona térítést utaltak ki, amelyből a négyszázezer korona nem érkezett meg.

A román megszállás egyéb költségei:” *A közfuvarra kirendelt kocsik fuvardíja 3,240.000 korona, fizetetlen közmunkák 3,705.149 korona, a román csendőrség élelmezése 60 000 korona, az „adminisztrációért” fizetett „térítés” 300 000 korona, az elszállásolás, a hivatali helyiségek berendezése, fűtése, világítása 150 000 korona, különböző nyomtatványok, fálragaszok 50 000 korona.*” Azok a cikkek, amikért a minimális térítést sem utalták ki a megszállók: *„18 mén a makói tájfajta méntelepről, 630 000 korona; a postáról 137 db telefon, 1 db Hughes távírógép, 300 000 korona; gazdáktól, várostól 20 000 db zsák, 600 000 korona; az elhajtott 200 db kocsi, 400 000 korona.*”

Az önkényes rekvirálásokról (rablásokról) följegyzéseket a megszállás ideje alatt nem készíthettek. A város fölhívására tett utólagos bejelentés alapján ezeket a károkat 5 953 948 koronában állapították meg.¹²

Az Országos Statisztikai Hivatal a rendelkezésére bocsátott adatok alapján Makó francia megszállás kárait 74 990 koronában, míg a román megszállását 73 920 172 koronában állapította meg.¹³ A károkról készült első kimutatást a város átadás-átvételekor jelen volt antantbizottság nem vette át. A polgármester kimutatásait ezután fölküldte a Külügyminisztériumba, hogy az továbbítsa az antant jóvátételi bizottságához. A bizottság érkezése előtt a város fölhívást tett közzé, hogy a károk teljes összesítése végett, mindenki jelentse be az elszenvedett veszteségeit. Végül 1920. április 30-án érkezett Makóra egy antantbizottság. (Egy francia mérnökkari ezredes, egy angol alezredes, egy olasz őrnagy, s kíséretükben több magyar katonatiszt és kormánykiküldött.) A bizottság tagjai csak a leszerelt Gy. Varga-féle malmot és egyéb kisebb helyszíneket tudtak megtekinteni, hiszen a főként mezőgazdasági rekvirálásoknak, károkozásoknak (kiürített raktárak, elhajtott állatok, elszállított gépek, eszközök, berendezési tárgyak) látható nyoma nem maradt.

12 Petrovics György (1921): Az októberi forradalom és az idegen megszállás Makón. Kovács Sándor és Társai, Makó. 99–103. old.

13 Petrovics (1921) 99–103. old.

2. A Nemzeti Hadsereg bevonulása Makóra, 1920. március 29.

Az 1919 augusztusában a Dunántúlon Győrig eljutott román csapatok, ősszel kezdtek lassan-lassan visszahúzódní a megszállt területekről. A Budapestre 1919. augusztus 4-én bevonult román hadsereg – az antant parancsára és békekonferencia felszólítására – november közepén ürítette ki a fővárost és az általa megszállt Észak-dunántúli és Duna–Tisza közí területeket.

Viszont a Tiszántúl kiürítésének első szakasza azonban csak 1920. február 24-én kezdődött meg. A Dél-Alföldön Hódmezővásárhely, Makó és Orosháza március 29-én, Mezőhegyes és Gyula március 30-án szabadult fel. A Maros déli partján szerb megszállás alatt élők, még több mint egy évig, 1921. augusztus 21-ig várták a szabadulás óráját.

Makón a román megszállás közeli végének csalhatatlan jeleként 1920. március 26-án, pénteken délelött azt látta a lakosság, hogy elmegy a román katonai prefektúra és a vámhivatal, pakol a román csendőrség és a hírhedt Siguranta (a román titkosrendőrség). Délután bevagonírozott a városban állomásozó 107. román gyalogezred. Helyébe Földeákról, a Nemzeti Hadsereg bevonulásáig a rendet fenntartani a 9. román lovasezred egy százada érkezett, Cantuniar Christu kapitány vezetésével. A katonákat az Aradi utcán szállásolták el.¹⁴

1920. március 27-én, szombaton kapta az értesítést Petrovics György polgármester az új térparancsnoktól, hogy a várost átvevő-átadó antant bizottság, a magyar katonaság, csendőrség és polgári hivatalnokok, március 29-én, hétfő délben 12 órakor érkeznek a városba. A román katonák kivonulása ugyanezen a napon a délutáni órákban lesz. A polgármester azonnal értekezletet hívott össze a városházára az örömhírhez kapcsolódó sürgős teendőket megbeszélni.

Az ott elhatározott tervek szerint az antant bizottság fogadására az újvárosi állomásra Petrovics György polgármester, Nikelszky Jenő rendőrkapitány és a román térparancsnok megy ki. A város 500 kalácsot készít és azzal várják a Nemzeti Hadsereg katonáit. Az átadás-átvételi jegyzőkönyv aláírása után a városházára felvonják a magyar zászlót és e jeladásra megkondulnak a város összes harangjai. Ekkor indulnak majd el a magyar katonák az újvárosi állomásra a főtérrre.

Az ünnepség a főtéren a városi dalárda közreműködésével a Himnusz hangjaival kezdődik. Ezután a polgármester köszöntője következik, majd a Rákóczi

14 Makói Független Ujság, 1920. március 30. 1–2. old.

indulóra felvonulnak a különböző egyletek és zászlóikkal tisztelegnek a magyar hadsereg előtt. Ezután Hadffy Imre altábornagy neje, a makói úrinők által hímzett selyemzászlót ad át bevonuló egység parancsnokának. Egy gimnáziumi tanuló beszéde és a Szózat zárja a méltóságteljes ünnepséget.

A szombat és a vasárnap lázas készülődéssel telt el. Beköszöntött a nagy nap, március 29-e, hétfő. A Nagyhét első napján zászlódíszbe öltözött Makó. Előkerültek az addig féltve rejtgetett nemzeti lobogók. A kelmefestők éjjel-nappal készítették a nemzeti színű lobogókat. Hétfő reggelre minden ablakban virág, majd minden házon zászló díszelgett. Az újavárosi állomástól a főtérig vezető útvonal mindkét oldalán kora reggeltől hatalmas tömeg várta a magyar katonákat.

Dél előtt fél 11 órakor a városházáról elindult Petrovics György polgármester, Nikelszky Jenő rendőrkapitány, Urbanics Kálmán, a központi járás főszolgabírája, Gorcsa Péter városi főjegyző és Trúth Ferenc tolmács, valamint kíséretükben még jó néhány főtisztviselő 16 fogatból álló kocsisora Újavárosra. Az antant misszió fogadására megérkezett a román lovas szakasz, a térparancsnok vezetésével. A történelmi eseményt megörökíteni az állomásra kitelepült Homonnai Nándor, neves makói fotográfus is.

Másfél órai feszült várakozás után föltűnt Földeák felől a mozdony füstje és befutott a Nemzeti Hadsereg katonáit és a magyar hivatalnokokat szállító szerelvény. Itt jegyezzük meg a vagonokon már a román államvasutak (CFR) jelzése szerepelt!)

A 9 kocsiból álló szerelvény 7 kocsija a katonákat és csendőröket, 2 kocsija a tiszteket és a politikusokat hozta. A hatalmas éljenzés és üdvözlések után tudta meg a város vezetősége, hogy az antant misszió nincs a vonaton. A bizottság bár már reggel elhagyta Hódmezővásárhelyt, de Makóra nem érkezett meg. A román szakasz, mivel okafogyottá vált további jelenlétük, csendben elhagyta az állomást.

Elsőként Battlay Gejza, a második Friedrich kormány által 1919 novemberében kinevezett Csanád vármegyei főispán-kormánybiztos és neje lépett ki a vonatból.¹⁵ Őt Nagy László százados, a Makóra érkező szegedi gyalogezred 1. századának parancsnoka követte.¹⁶ Petrovics polgármester üdvözlő szavait meg-

15 Makói Ujság, 1920. március 30. l. old.

16 József Attila Múzeum, Adattár (2020) 2241. Szotyori András székely gyalogos, a század egykori tagjának visszaemlékezése.

köszönve, a főispán a Nemzeti Hadsereg szerepét és Horthy Miklós kormányzót méltatta és minden dicsőséget a katonákra hárított át.

A kölcsönös üdvözlések után a legénység az állomáson maradt, a fogadóbizottság és a vendégek visszahajtottak a városházára. A főtéren izgatottan várakozó mintegy 10 000 makói csalódottan vette tudomásul, hogy az antant bizottság nem érkezett meg, és az átadási ceremónia emiatt késik.

Délután az a hír érkezett telefonon a városházára, hogy az antant bizottság Orosházán intézkedik és onnan érkezik majd Makóra. Fél 3-kor újabb hír jött, hogy a bizottság vonata már elhagyta Földeákat. A délelőtti fogadó bizottság, valamint Nagy László százados és Cantuniar Christu huszárkapitány, térparancsnok ismét a kocsikba szálltak és elindultak Újvárosra. Az antant misszió vonata – mely egy mozdonyból, egy szalonkocsiból és egy vagonból állt – azonban az előre jelzett időpontnál hamarabb megérkezett Makóra. Homonnai Nándor profi fényképészként nem bízta a véletlenre szerencsésjét. Ő kitartott az állomáson – nehéz felszerelését nem cipelte oda, s vissza – így meg tudta örökíteni az antant átvevő bizottság érkezését.

A Nemzeti Hadsereg állomáson várakozó századának rangidős parancsnoka – a helyzetet azonnal felismerve – fogadta az antant bizottság tagjait. Homonnai tudta és érezte, hogy történelmi jelentőségű esemény szemtanúja. Megkérte az antant tisztet, álljanak fényképezőgépe elé, s így készült el a szalonkocsi előtti csoportkép.

A fényképezgetés után a bizottság tagjai – egy angol tábornok, két angol és egy-egy francia, olasz és szerb tiszt, valamint az őket kísérő összekötők, egy román tiszt és egy magyar huszárhadnagy – gyalog elindultak a főtér felé.¹⁷ Mintegy száz lépést mehettek, mikor szembe jött velük a városi fogadó bizottság kocsisora.

A szerencsés találkozás után, a makói vezetőkkel együtt odaérkező román tiszt, Cantuniar kapitány jelentkezett az antant bizottság elnökénél, Trouside angol generálisnál és jelentette, hogy a Makón tartózkodó román egység kész az indulásra, hajlandó átadni a várost. Ezután Petrovics polgármester üdvözölte a bizottságot, amit a delegáció kézfogással köszönt meg, majd a kölcsönös bemutatkozások után mindenki kocsiba szállt és a városházára hajtottak. A főtéren az angol tiszt megsejmelte a Korona előtt felsorakozott román lovasokat.

---

17 Makói Ujság, 1920. március 30. 1. old.

A hivatalos átadás-átvétel a városháza polgármesteri szobájában, az antant bizottság jelenlétében történt meg. A várost átadó román térparancsnok és a Makóra érkezett magyar század parancsnoka írta alá a románok által előre elkészített alábbi iratot:

„Jegyzőkönyv

Ma, 1920. hónap március napja 29. Mi Capitanul Cantuniar Christu, din Régim. 9. Rusiori, mint a makói helyőrség parancsnoka egyrészről.

A másik részről mi, Nagy László százados, a Magyar Nemzeti Hadsereg-ből a következőképen jártunk el Makó helység csendben és rendben való átvételénél.

Az átadás az antant bizottság jelenlétében történt, amiért csináltuk a jelen jegyzőkönyv 4 példányban. Átadtam:

Comandantul Garnizoanei Macau:

Capitanul Cantuniar.

Átvettem:

Nagy százados.

Előttünk:

*Az antant bizottság elnöke: Edmund Trouside.*¹⁸

Az aláírások megtörténte után – az előre megbeszéltek szerint – a városháza ormáról levették a román zászlót és helyére és a megyeháza homlokzatára felrö-pült a magyar lobogó. Erre a jelre megkondultak a harangok és az újvárosi állomásról elindultak a magyar katonák. Ugyanekkor a főtéren álló román lovas szakasz – az antant misszió előtti tisztelgés után – kapitánya vezetésével az Aradi utcán kivonult a városból.

A város vezetősége szavatolta a bizottság előtt a közrend fenntartását és kérte a román megszállás alatt elszenvedett kárai megtérítését. Az antant bizottság megnyugvással vette tudomásul az elhangzottakat, de a károk ügyének rendezését elhárította magától azzal, hogy majd érkezik egy panaszbizottság, melynek feladata lesz ezen ügyek intézése. A bizottság ezután vonatán elhagyta Makót és a nagylaki állomásra utazott annak átadás-átvételét lebonyolítani. Onnan este

18 A dokumentumot közli Petrovics (1921) 105. old.

visszatértek az újvárosi állomásra és ott töltötték szalonkocsijukban az éjszakát. Másnap Mezőhegyesre utaztak hasonló célokkal.

Térjünk vissza Makó főterére, ahol a románok kivonulása után megkezdődött a régen várt ünneplés. A városházától a Lugosi Szállodáig egy 30 m széles területet tartottak fenn a beérkező magyar századnak. Az újvárosi állomásról zárt rendben, kürtszóra bevonuló sastollas magyar vitézeket a gimnázium homlokzatán kifeszített hatalmas jelszó fogadta: *NEM, NEM, SOHA!*

A régen hallott ismerős kürtszóra kezdődött a főtéri ünnepség. Elsőnek a vármegye tisztikara vonult fel zászlójával Battlay Gejza főispán és Hervay István alispán vezetésével. Őket a polgármesterrel az élen a város tisztikara követte, a városi címerrel. Majd a pénzügyőrség, a függetlenségi és 48-as párt, a dalárda, a kereskedők és iparosok egyesületei, a gimnázium tanári kara és diákjai és az iskolák tanulói következtek. A Himnusz hangjaival kezdődött az ünnepség. A polgármester a következő szavakkal üdvözölte a Nemzeti Hadsereg tagjait:

„Magyar Katonák! Testvérek!

Két ezredév előtt virágvasárnapján vonult be a világ Megváltója, Jézus Jeruzsálembe. Pálmák és olajfaágak lengtek feléje, az Olajfák hegyéről megcsapta a tavasz illata s feléje szállt és körülövezte az ujjongó nép mámoros lelkesedése.

A mi virágvasárnapunk tegnap még szomorúságban telt el, nálunk nincsenek is pálmák és olajfaligetek, de jöttötökre íme virágba borultak a mi kertjeink fái, virágzásba borult a mi szívünk és lelkünk ujjongó öröme nem kisebb, mint volt ama régi virágvasárnapján Jeruzsálem népéé, amikor Megváltóját üdvözölte.

Hiszen oly sokat szenvedtünk!

Elhangzott az örült jelszó: Nem akarok többé katonát látni. És nem láttunk többé magyar katonát!

Körülöttünk kis nemzetek nagy hadseregeket szerveztek, elvették tőlünk a magyar történelem, az évezredek hagyományok és a magyar költészet megszentelt földjét, Erdélyt, el a bérces Kárpátokat, a magyar tengert, Bácska boldog földjét, a magyar Kánaánt, a Bánátot és nem láttunk magyar katonát! Idegen kézre jutott igazságos Mátyás királyunk szülővárosa, kincses Kolozsvár, dicső nagy fejedelmünknek, Rákóczy Ferencnek városa, a tizenhárom vértanú szent földje, az ősi koronázó város: Pozsony és Ti mégsem jöttetek!

Most végre itt vagytok magyar katonák, dicső nagy múltunk örökösei, az új, boldog magyar jövőnek harcosai, honfoglaló vitézek!

Legyen áldott az út, amelyen jöttetek, áldott minden lépésetek, amely idehozott Benneteket, áldott legyen, boldog és dicső a magyar jövő, amelyet Ti fogtok kiküzdeni és legyetek áldottak Ti mindannyian magyar vitézek! Hozzatok ide nyugalmat, békét az alkotó munkához, egyetértő szeretetet és testvériséget az új honfoglaláshoz!

Magyar katonák, ebben a városban 38 ezer magyar borul erős kebletekre, 38 ezer magyar szívből tör ki az ujjongó örömkialtás: Hozsanna néktek, kik a magyarok Istenének nevében jöttetek, hozsanna az új honfoglalóknak, üdv és dicsőség nektek, magyar vitézek!¹⁹

A Nemzeti Hadsereg nevében Nagy László százados köszönte meg az üdvözlő szavakat, az alábbi rövid beszéddel:

„Nagyságos Polgármester Úr!

Szívélyes üdvözlétéért és azért a lelkes fogadtatásért, amellyel Makó városa bennünket fogadott, fogadja hálás köszönetünket. Mi testestől, lelkestől magyar katonák örömtől dobogó szívvel jöttünk e színmagyar városba, hogy annyi szenvedés után a társadalmi rendet és a békét biztosítsuk. E látszólag nehéz feladat, nagyon könnyű lesz, ha azzal az önzetlen hazaszeretettel és igaz magyar és keresztény becsülettel találkozunk, amely a magyar királyi hadsereg zászlójára van írva. Engedje meg polgármester úr, hogy ezen a napon a magyar királyi hadsereg nevében köszönetünknek meleg kézszorítással adjak kifejezést.²⁰

Ezután Varga Ferenc gimnáziumi tanuló tolmácsolta az ifjúság köszöntését. Az ünnepség zárásaként felhangzott a Szózat, amit a katonák tisztelgése közben a makói dalárdával együtt énekelt sok-sok könnyező makói polgár. Az ünnepség után a század az Erzsébet Szeretetházban foglalta el körletét.

Másnap, március 30-án, kedden délelőtt 10 órakor a város templomaiban ünnepi miséken adtak hálát a Teremtőnek, hogy e rég várt nap bekövetkezett. Szerda reggel 9 órakor bevonult Makóra a Nemzeti Hadsereg szegedi gyalogez-

19 Makói Független Ujság, 1920. március 31. 1. old.

20 U.o.

redének még egy zászlóalja és egy géppuskás osztaga, Lázár Domokos alezredes vezetésével, akiket Battlay Gejza kormánybiztos-főispán fogadott.

1920. március 31-én éjjel visszaállt a magyar időszámítás, és ezzel lassan csak fájó emlékké vált Makón a közel egy évig tartó román megszállás.²¹

FELHASZNÁLT IRODALOM

FORRÁSOK

József Attila Múzeum, Adattár 2241. Szotyori András székely gyalogos, a század egykori tagjának visszaemlékezése.

SAJTÓ

Makói Független Ujság

Makói Ujság

Tarnay Ivor: Csanád vármegye az oláh megszállás alatt. 1–12 rész. Makói Független Újság 1920. április. 1. – ápr.17.

FELDOLGOZÁSOK

Halmágyi Pál (1985): Makó város román megszállása 1919. június 17. – 1920. március 29. Makói Múzeum Füzetei 43. szám. Makói Múzeumi Baráti Kör, Makó.

Halmágyi Pál (1998): Az I és II. világháború hősei, áldozatai és emlékművei Makón és környékén. Makói Múzeum Füzetei 89. szám. Makó Város Önkormányzati Képviselő-testülete Művelődési Bizottsága, Makó.

Gulyás László (2018): Bukarest és Versailles között. Avagy hogyan maradt magyar város Makó? Trianoni Szemle 2018/július-december. 119–123. old.

Gulyás László-Csüllög Gábor (2016): A román állam területi kialakulásának története IV. Nagy- Románia születése a terepen. Közép-Európai Közlemények 2016/1. szám 158-170. old.

---

21 U.o.

Gulyás László (2012): A Délvidék története 2. A török kiűzésétől Trianonig 1683-1920. Közép-Európai Monográfiák 6. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Petrovics György (1921): Az októberi forradalom és az idegen megszállás Makón. Kovács Sándor és Társai, Makó.

Vermes Ernő összeáll. (1929): Csanád vármegye tíz évvel Trianon után. Kultúra Könyvnyomda és Lapkiadó Rt., Gyula.